

Δια βίου εκπαίδευση ή δια βίου Παιδεία.

Γράφει ο Μιχάλης Κουτσός, Φιλολόγος – Συγγραφέας.

Συχνά γίνεται σύγχυση σε παρεμφερείς έννοιες, γιατί δεν γνωρίζουμε το ακριβές περιεχόμενό τους, όπως για παράδειγμα συγχέουμε την εκπαίδευση με την παιδεία, την πληροφορία με την γνώση, την μάθηση με την μόρφωση, την δια βίου εκπαίδευση με την δια βίου παιδεία. Είναι καλό να γίνουν κάποιες διευκρινίσεις για να μην γίνεται αυτή η σύγχυση.

Εκπαίδευση και Παιδεία.

Η εκπαίδευση είναι η οργανωμένη από το κράτος αλλά και από ιδιώτες παροχή γνώσεων, που θα είναι χρήσιμες για την μετέπειτα ζωή των νέων ανθρώπων. Γι' αυτό υπάρχει η υποχρεωτική εκπαίδευση που περιλαμβάνει το Δημοτικό και το Γυμνάσιο, η γενική εκπαίδευση που περιλαμβάνει την υποχρεωτική και το Λύκειο και τέλος η ακαδημαϊκή εκπαίδευση που περιλαμβάνει το Πανεπιστήμιο. Με άλλη κατηγοριοποίηση έχουμε την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση του Δημοτικού, την Δευτεροβάθμια του Γυμνασίου και Λυκείου κι τη Τριτοβάθμια του Πανεπιστημίου. Με την λήψη πανεπιστημιακού πτυχίου χαρακτηρίζεται ο νέος άνθρωπος επιστήμονας και μπορεί να ασκήσει επάγγελμα με το πτυχίο αυτό. Παράλληλα υπάρχει και η Τεχνική εκπαίδευση, η οποία δυστυχώς στην Ελλάδα είναι υποβαθμισμένη σε αντίθεση με τα προηγμένα κράτη της Ευρώπης. Από εκεί και πέρα υπάρχουν και οι ειδικεύσεις σε διάφορους τομείς, όπως και οι μετεκπαιδεύσεις.

Η δια βίου εκπαίδευση είναι το ενδεχόμενο, εν όψει της συρρίκνωσης των επαγγελμάτων και της ανάγκης νέας επαγγελματικής κατάρτισης με την μορφή όχι μόνο της επιμόρφωσης αλλά και της αλλαγής του επαγγέλματος. Όλα αυτά τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αποσκοπούν στην παροχή εκείνων των γνώσεων, που θα επιτρέψουν τον νέο άνθρωπο να σταδιοδρομήσει επαγγελματικά. Οι κοινωνικές αλλαγές στην εποχή μας είναι πολύ συχνές και έτσι δημιουργείται η ανάγκη μιας νέας εκπαίδευσης, προκειμένου ο εργαζόμενος να αποκατασταθεί επαγγελματικά. Βέβαια το πρόβλημα με την ψηφιοποίηση των εργασιών είναι πολύ οξύ, διότι μειώνονται οι θέσεις εργασίας και αυξάνεται η ανεργία.

Η παιδεία έχει σχέση με τον πολιτισμό ενός λαού και έχει ανθρωπιστικό πρόσημο και αφορά την γενική συγκρότηση της προσωπικότητας του ανθρώπου, ώστε αυτή να είναι ολοκληρωμένη. Τα μορφωτικά αγαθά της εκπαίδευσης είναι φυσικά αναγκαία αλλά όχι επαρκή. Ο άνθρωπος όχι μόνο ο νέος αλλά ο άνθρωπος κάθε ηλικίας οφείλει να τηρεί μια θετική στάση απέναντι στην κοινωνία και τις κοινωνικές εξελίξεις. Η καλύτερη μορφή της παιδείας είναι η ανθρωπιστική, η οποία περιλαμβάνει θεωρήσεις και στάσεις σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και γενικότερα τον σεβασμό της προσωπικότητας του ανθρώπου. Ο ανθρωπισμός ήταν ένα κίνημα της Αναγέννησης, που δημιουργήθηκε στη Δύση ύστερα από την βαθιά επίδραση του ελληνικού πολιτισμού. Έτσι κατοχυρώθηκαν τα ατομικά δικαιώματα και οι ατομικές ελευθερίες, που είναι απαραίτητες για την απρόσκοπτη εξέλιξη της προσωπικότητας του ανθρώπου.

Η δια βίου παιδεία είναι η συνεχής προσπάθεια του ανθρώπου να εγκολπώνεται τα πολιτιστικά αγαθά, δηλαδή το βιβλίο, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και τις πολιτιστικές δραστηριότητες σε μια συνεχή αλλαγή των πολιτιστικών δεδομένων.

Μια παρεμφερής έννοια με την παιδεία είναι η **κουλτούρα**. Η λέξη είναι λατινική, την συναντάμε ως β' συνθετικό στη σύνθετη λέξη *agri – kultura* που σημαίνει καλλιέργεια του αγρού. Από μια άποψη η παιδεία είναι καλλιέργεια της ψυχής. Και όπως ο αγρός θέλει καλλιέργεια, δηλαδή να βγουν οι πέτρες, τα χόρτα, τα ζιζάνια και να οργωθεί σε βάθος, έτσι και από την ψυχή πρέπει να βγουν τα πάθη και οι αδυναμίες και να

καλλιεργηθεί η ψυχή, ώστε να αποφέρει καρπό εκατονταπλασίονα. Η λέξη κουλτουριάρης αποδίδεται σε έναν άνθρωπο που είναι κατ' επίφαση καλλιεργημένος, υποκρίνεται και προσποιείται ότι ξέρει πολλά αλλά ξέρει ελάχιστα, όπως ο δοκησίσοφος.

Επομένως η βασική διαφορά ανάμεσα στην εκπαίδευση και την παιδεία είναι, ότι, ενώ η εκπαίδευση στοχεύει στην παροχή γνώσεων και ικανοτήτων για την προσωπική ανέλιξη του ανθρώπου, η παιδεία είναι η αφομοίωση των πολιτιστικών αγαθών ενός λαού και η καλλιέργεια του ψυχικού κόσμου με την απόκτηση αρετών που συμβάλλουν στην αρμονική ένταξη του ανθρώπου μέσα στην κοινωνία.

Γνώση και πληροφορία.

Η Γνώση είναι προϊόν του νου, είναι η νοητική διεργασία αισθητικών και νοητικών δεδομένων, η οποία γίνεται είτε από τους άλλους είτε από εμάς τους ίδιους. Η Γνώση εκφράζει κάτι σίγουρο και σταθερό, γι' αυτό αποτελεί την βάση των επιστημών. Υπάρχει βέβαια η προσωπική και η αντικειμενική Γνώση. Η προσωπική ενδεχομένως να πλανάται, η αντικειμενική όμως προφανώς είναι επιβεβαιωμένη με εμπειρίες ή πειράματα. Την αντικειμενική Γνώση οι αρχαίοι Έλληνες την έλεγαν **Επιστήμη**, ενώ την υποκειμενική **Δόξα**. Η **σοφία** στηρίζεται στις αντικειμενικές γνώσεις, ενώ η **δοκησιοσοφία** σε υποκειμενικές και ενδεχομένως σε εσφαλμένες. Η επιστημονική γνώση υποτίθεται ότι είναι αντικειμενική αλλά πάντοτε υπάρχει και το στοιχείο της υποκειμενικότητας είτε σε προσωπικό επίπεδο είτε λόγω εξέλιξης της επιστήμης.

Μια άλλη διάσταση της γνώσης είναι η **ηθική πλευρά**, ποια δηλαδή είναι η σχέση της γνώσης με την ηθική. Η γνώση, όπως και όλα τα πράγματα, επιδέχεται καλής και κακής χρήσεως. Η καλή χρήση της γνώσης προάγει την κοινωνία, προάγει τον πολιτισμό, ωφελεί τον άνθρωπο. Αντίθετα η κακή χρήση της γνώσης για ιδιοτελείς σκοπούς δεν είναι μόνο ανωφελής αλλά και επικίνδυνη. Ο Πλάτων υποστηρίζει «*πάσα επιστήμη χωριζομένη αρετής πανουργία ου σοφία φαίνεται*», δηλαδή κάθε γνώση που έχει αποχωριστεί από την αρετή, αποδεικνύεται ότι είναι ικανότητα για το κάθε τί, ακόμη και για το μεγαλύτερο κακό, και επομένως δεν είναι σοφία. Η γνώση για να είναι σοφία πρέπει να εμπεριέχει την αρετή. Ένα

μορφωμένος χωρίς ηθική είναι πολύ πιο επικίνδυνος από έναν αμόρφωτο αλλά καλό και ηθικό άνθρωπο.

Πληροφορία είναι η ανεπιβεβαίωτη γνώση, η γνώση που δεν έχει ελεγχθεί είτε ακούσια είτε σκόπιμα, οπότε μιλάμε για παραπληροφόρηση, η οποία μπορεί να φτάσει μέχρι την προπαγάνδα. Η πληροφορία στις μέρες μας ανθεί σε μεγάλο βαθμό, γιατί τα μέσα πληροφόρησης είναι πολλά και προσιτά. Ανεξάρτητα από τον βαθμό αλήθειας η πληροφορία έχει την αξία της και διαμορφώνει καταστάσεις και επηρεάζει καθοριστικά, όπως λ.χ. σε οικονομικά ή στρατιωτικά θέματα. Κάθε οργανισμός έχει την δικιά της πληροφόρηση αλλά και ολόκληρη η κοινωνία έχει οργανώσει τις πληροφορίες συστηματικά, ηλεκτρονικά και ψηφιακά. Δυστυχώς η πληροφορία τρέχει τόσο γρήγορα, ώστε να μην δίνεται ο ανάλογος χρόνος για να ελεγχθεί. Επομένως η πληροφόρηση ενέχει κινδύνους υπαρκτούς αλλά όχι εμφανείς σε αντίθεση με την γνώση, η οποία είναι σταθερή και ακριβής.

Μάθηση και μόρφωση.

Η μάθηση είναι η διεργασία για την απόκτηση της γνώσης. Η διεργασία αυτή έχει τρία στάδια κατά τον Αριστοτέλη: την κατανόηση, την επανάληψη και την εμπέδωση. Το τελικό στάδιο είναι η κατοχή της γνώσης. Και εφόσον η γνώση είναι πολλαπλή και ποικίλη, και η μάθηση είναι συνεχής και πολυδιάστατη. Η μάθηση είναι το απαραίτητο πρώτο στάδιο της εκτέλεσης ενός έργου. Η εκπαίδευση περιλαμβάνει την μάθηση, διότι η εκπαίδευση είναι η συνολική κατοχή του αντικειμένου, το οποίο

θέλουμε να γίνουμε κάτοχοι. Η μάθηση έχει παράλληλη πορεία με την γνώση, διότι οποιαδήποτε εξέλιξη της γνώσης απαιτεί νέα μάθηση και μάλιστα έγκαιρη.

Ασφαλώς και το αντικείμενο της μάθησης έχει μεγάλη σημασία, όπως για παράδειγμα να μάθεις γράμματα. Και μπορεί κανείς να χλευαστεί, όταν θέλει να μάθει κάτι σε μεγάλη ηλικία και να του λένε «*τώρα στα γεράματα μάθε γέρο γράμματα*», όμως ποτέ η μάθηση δεν είναι περιττή, γι' αυτό οι αρχαίοι λέγανε «*γηράσκω αεί διδασκόμενος*». Αυτός που έχει την δίψα της μάθησης αποκτά πολλά εφόδια για την ζωή, διότι ποτέ κανείς δεν ξέρει πού θα την χρειαστεί. «*Ει έσει φιλομαθής, έσει πολυμαθής*» λέει ο Ισοκράτης.

Η μόρφωση είναι η αξιοποίηση των γνώσεων ώστε να γίνει κανείς μορφωμένος. Μορφωμένος όμως δεν είναι αυτός που έχει πολλά πτυχία και γνωρίζει πολλά, αλλά αυτός που έχει κοινωνική μόρφωση, σοφία ζωής. Ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης δεν ήταν σοφοί αλλά φιλόσοφοι. Σοφοί για τους αρχαίους Έλληνες ήταν αυτοί που είχαν την πείρα της ζωής, που διδάχτηκαν από τα σφάλματά τους και ήταν ικανοί να συμβουλευθούν και τους άλλους. Οι εφτά σοφοί της αρχαιότητας είχαν την σοφία της ζωής και γι' αυτό οι περισσότεροι ήταν νομοθέτες, άνθρωποι δηλαδή που μπορούν να συντάξουν νόμους που θα διέπουν την ζωή των ανθρώπων, ώστε να ζουν αρμονικά. Η επίπλαστη πάλι και η επίπολαια σοφία μερικών ανθρώπων αναγκάζουν τους ανθρώπους να τους χαρακτηρίσουν όχι μορφωμένους αλλά παραμορφωμένους.

Η πραγματική έννοια της μόρφωσης είναι η μορφή που διαμορφώνεται στον εσωτερικό μας κόσμο και η οποία είναι αποδεκτή και εκτιμάται από την κοινωνία. Είναι η συμμόρφωση στα κοινωνικά κεκτημένα και παραδεδεγμένα από την κοινή ηθική. Ο εσωτερικός μας κόσμος μοιάζει με ακατέργαστο μάρμαρο και χρειάζεται ο έμπειρος μαρμαρογλύπτης, ο προβληματιζόμενος άνθρωπος, να σχηματίσει μέσα του μια κατά το δυνατόν καλή εικόνα ανθρώπου. Εδώ συμβάλλει και ο καλός χαρακτήρας και η ολοκληρωμένη προσωπικότητα που έχουν ως αποτέλεσμα έναν πραγματικά μορφωμένο άνθρωπο.

Το συμπέρασμα είναι ότι, ενώ η μάθηση σχετίζεται με την καλλιέργεια του νου και του σώματος για την απόκτηση σωματικών και διανοητικών ικανοτήτων, η μόρφωση απευθύνεται στον όλο άνθρωπο και στοχεύει στην διαμόρφωση της όλης προσωπικότητα του ανθρώπου με θετικά κοινωνικά κριτήρια.

Αυτά για τις απαιτήσεις της κοινωνίας των ανθρώπων. Για την κοινωνία όμως των Χριστιανών απαιτούνται άλλα πράγματα. Η γνώση δεν είναι αρκετή να πλησιάσει κανείς τον Θεό και γι' αυτό τονίζεται η συναίσθηση, το βίωμα των ενεργειών του Θεού, για να φτάσουμε από το «κατ' εικόνα» στο «καθ' ομοίωσιν». Η προσπάθεια απόκτησης αρετών, οι οποίες είναι ανταύγειες των ενεργειών του Θεού, δημιουργεί τις προϋποθέσεις να μορφωθεί μέσα μας η εικόνα του Θεού, η ταύτιση με τον Θεό, η θέωση. Οι καταστάσεις αυτές είναι πέρα από κάθε γνώση και μάθηση και δημιουργούνται με την μετάνοια, την ταπείνωση, την αγάπη ύστερα από μεγάλη προσπάθεια και άσκηση. Έτσι η σοφία αυτού του κόσμου μπροστά στη σοφία του Θεού θεωρείται σκύβαλα, δηλαδή όχι απαραίτητη. Η σοφία αυτού του κόσμου είναι χρήσιμη γι' αυτόν τον κόσμο, αλλά για τον άλλο κόσμο χρειάζεται η σοφία του Θεού, η οποία αξιοποιεί και την ανθρώπινη σοφία.

Το συμπέρασμα.

Όλες οι έννοιες μπορούν να έχουν θετικό πρόσημο αν χρησιμοποιούνται σωστά και με ηθικά κριτήρια. Και η γνώση μας χρειάζεται αρκεί να μην φτάνει στην οίηση και γίνεται κάποιος που την έχει, οηματίας, «πολύξερος», δηλαδή ανόητος. Και η πληροφορία μας είναι χρήσιμη φτάνει να μην χρησιμοποιείται για πρόκληση βλάβης στους συνανθρώπους αλλά για προαγωγή και πρόοδο. Η μάθηση στην σύγχρονη πολυπλοκότητα της κοινωνίας είναι εντελώς απαραίτητη αλλά δεν αρκεί μόνο αυτή. Χρειάζεται και η καλλιέργεια της ψυχής και του χαρακτήρα του ανθρώπου, η αξιοποίηση της μάθησης για το καλό του ανθρώπου και της κοινωνίας.